

Bölüm 4

TARIM SEKTÖRÜNÜN TÜRK EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ZAMAN İÇİNDEKİ YAPISAL DEĞİŞİMİ

Emine KILAVUZ¹

“Milli ekonominin temeli ziraattır” Mustafa Kemal ATATÜRK

1. Giriş

Tarımsal üretim, hayvan ve bitki yetiştirmeyi kapsamakta, insan beslenmesinde çok önemli olan gıda üretiminin de temelini oluşturmaktadır. Gıdalar sadece insan yaşamının devamını sağlayan yiyecek ve içeceklerden ibaret değil, tıpkı ilaçlar gibi stratejik ürünlerdir. Türkiye, dünyada tarımsal üretim açısından önemli ülkeler sıralamasında yer alsa da tarımdan beklenen zenginliğe ve kalkınma sürecinde istenen potansiyele ulaşamamıştır. Tarım, hala köylüsünü çiftçi haline getirememiş geçimlik tarımla uğraşan kişilerin ağırlıkta olduğu ve ölçek açısından küçük işletmelerin yer aldığı, sürdürülebilir istikrarlı ve doğru tarım politikalarına ihtiyaç duyan ve son zamanlarda da iklim değişiklikleri ile karşı karşıya kalan bir sektördür. Türkiye'nin Cumhuriyet'in 100. Yılında tarımsal potansiyelini iyi değerlendirebilen, gıda arz güvenliğini ve kendine yeterliliğini sağlayabilen, teknolojik destekle verimliliğini artırabilen, üniversite, çiftçi ve devlet üçgeninde örgütlenmiş bir tarımsal modele ihtiyacı vardır. Bu çalışmada

¹ Prof. Dr., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, ekilavuz@nny.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9639-2368

kesiminin de eşit oranda üretime katılmasının teşvik edilmesi, Türk tarımının dışa bağımlılığını azaltacaktır. Maliyeti düşük, verimliliği yüksek, kırsal kalkınmasını tamamlamış, çiftçiliğin meslek haline geldiği bir tarım sektörü, geleceğin en stratejik sektörü olarak ekonomiyi ayakta tutacaktır. Kısaca kırsal kesimde işgünün becerilerinin artırılması, nüfus kalitesini iyileştirecek yatırımlar, büyük ölçekli tarım işletmelerinin artması, organik tarım teşvikleri, tarımda teknolojik gelişmelere uyum ve üretimden pazarlamaya kadar ulusal Ar-Ge çalışmaları, sözleşmeli üretim gibi uygulamalarla kırsal kesimde geçimlik üretim yapan ve köylü olarak sınıflandırılan kesimin, gelir seviyesi ve becerisinin artırılması ile pazara üretim yapan çiftçi sınıfına dönüşümü, Türk tarım sektöründeki yapısal değişimi hızlandıracak ve gıda arz güvenliğini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Acar, M.&Bulut, E. (2009). Türkiye’de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikalarında Son Gelişmeler, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/289234>.
- Ağazade, S. (2018). Türkiye’de tarım Sektöründe Emek Verimliliği ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi, Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Şanlıurfa.
- Akandere, O. (2018). Türkiye’de Uygulamalı Tarım Eğitime Bir Model: Köy Enstitülerinde Okutulan Ziraat Dersleri ve Uygulamaları, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, Şanlıurfa.
- Arias, J. (January - February 2016). The Contribution of Agriculture to Development, IICA, <https://iica.int/en/press/news/contribution-agriculture-development>, ET: 17.10.2023
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, (16.03.2023). Tarım-Ortak Tarım Politikası, ET: 21.09.2023
- Bayraç, H.N. ve Yenilmez, F. (2005). Türkiye ve AB Tarım Sektörlerinin Karşılaştırılması, https://www.researchgate.net/publication/330113268_TURKIYE_VE_AB_TARIM_SEKTORLERININ_KARSILASTIRMASI. ET: 07.11.2023
- Bayramoğlu, Z. & Gündoğmuş, E. (2008). Türkiye Ekonomisinde Öne Çıkan Tarımsal ve Tarıma Dayalı Sanayi Alt Sektörlerinin Belirlenmesi, *Verimlilik Dergisi*, Sayı 2, 145-155.
- Boettiger, S., Denis, N. & Sanghvi, S. (1 December 2017). Successful agricultural transformations: Six core elements of planning and delivery, <https://www.mckinsey.com/industries/chemicals/our-insights/successful-agricultural-transformations-six-core-elements-of-planning-and-delivery>, ET: 30.10.2023
- Çakmak, E. H. & Veziroğlu, S. (2020). Tarımsal Destek ve Teşvikler, *TÜSİAD-T/2020-03/618*.
- Demirdöğen, A. & Olhan, E. (2017). Türkiye Tarımının Kısa Tarihi: Destekleme Politikası Özeli, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23(1), 1-12.

- Dernek, Z. (2006). Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 1(1): 1-12. ISSN 1304-9984.
- Dezcan, N. (2010). Türkiye'nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyumunun İstihdam Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi. Edirne: *Trakya Üniversitesi*.
- Doğan, Z., Arslan, S. & Berkman, A. N. (2015). Türkiye'de Tarım Sektörünün Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), ss: 29-41.
- Eraktan, G. (2006). Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Değişim Doğrultuları ve Türkiye İçin Önemi, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 47-57.
- Erdoğan, H. (2020). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ekseninde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kalkınma Politikası ve Tarımsal Üretim, *Journal of Universal History Studies (JUHIS)*, 3 (Prof.Dr. Mustafa Keskin Special Issue), 252-268. Doi: 10.38000/juhis.803098
- Eştürk, Ö. & Ören, M. N. (2014). Türkiye'de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi, *Yüzcüncü Yıl Tarım Bilimleri Dergisi*, 24(2): 193-200.
- Gençosmanoğlu, Ö.T. (2015). Gümrük Birliği'ne Tarım Ürünlerinin Dahil Edilmesi: Türkiye İçin Ticaret Politikası Önerileri, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 25-47.
- Haspolat, T. (5 Mayıs 2023). Tarımda yapay zeka ve blok zinciri uygulama alanları, <https://uzmancoin.com/tarim-blok-zinciri-blockchain/>, ET: 31.10.2023.
- Karabulut, K. & Akyol, H. (2017). Türk Tarımının Gelişimi, Sorunları ve Uygulanan Politikalar Üzerine Bir Araştırma (1839-1950), *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 6(11), 70-84.
- Kılavuz, E& Yücer, E.N. (2023). Üçüncü Gıda Rejimi Çerçevesinde Rusya ve Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Ticaretinin Analizi, *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 8(1): 183-207.
- Kılavuz, E. & Erdem, İ., (2019). Dünyada Tarım 4.0 Uygulamaları ve Türk Tarımının Dönüşümü, *Social Sciences (NWSASOS)*, 14(4):133-157, DOI:10.12739/NWSA.2019.14.4.3C0189.
- Kıyanç, S. (2018). Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) Arşivinde Türkiye Cumhuriyeti Tarımı, Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Şanlıurfa.
- Koç, İ.C. (2000). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk Ekonomisinin Oluşumuna Etkileri, *Atatürk Dergisi*, 3(1), 145-167.
- Meijerink, G. & Roza, P. (2007). The role of agriculture in economic development. Markets, Chains and Sustainable *Development Strategy and Policy Paper*, No. 5. Stichting DLO: Wageningen. <http://www.boci.wur.nl/UK/Publications/>
- Nerlove, M. (Nov., 1999). Transforming Economics: Theodore W. Schultz, 1902-1998: In Memoriam, *The Economic Journal*, Vol. 109, No. 459, Features , pp.F726-F748
- Özgün, C. (2008). Osmanlı Ekonomi Politığına Kısa Bir Bakış (XVIII_XIX. Yüzyıllar), *Tarih Okulu*, Sayı I, 5-17.
- Rostow, W.W. (1959). The Stages of Economic Growth, *Economic History Review*, Second Series, Vol. XII, No. 1
- Sarıkoymuncu, A. & Kayıran, M. (1998). Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Tarımı: Atatürk'ün Tarım Politikaları ve Sonuçları, *Erdem*, 11(31), 215-242.

- Sungur, Z. (2016). Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Tarım Politikaları ve Etkileri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 1-24.
- Tarlasera (13.01.2016). 2015 yılı tarıma bu yenilikleri getirdi, <https://www.tarlasera.com/haber-10704-2015-yili-tarima-bu-yenilikleri-getirdi>, ET: 15.08.2023
- Tarlasera (19.07.2019). 1963'ten bugüne kalkınma planlarında tarım, <https://www.tarlasera.com/haber-11765-1963%E2%80%99ten-bugune-kalkinma-planlarinda-tarim>. ET: 15.08.2023
- Tarlasera (20.07.2019). Tarımda kalkınma idealinin son 30 yılı, <https://www.tarlasera.com/haber-11766-tarimda-kalkinma-idealinin-son-30-yili>. ET: 15.08.2023
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPTa) (2000). *Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- T.C. Başbakanlık DPT. (2000b). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı-2001-2005, Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Başbakanlık DPT. (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). Erişim: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Resmî Gazete, (5 Nisan 2023). Orman Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, No: 7442, Sayı: 32154, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230405-1.htm>
- T.C. Resmi Gazete, (19/4/2001). Şeker Kanunu, Numara: 4634, Cilt: 40, Sayı: 24378. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4634.pdf>
- T.C. Resmi Gazete, (25/4/2006). *Tarım Kanunu*, Numara: 5488, Cilt: 45, Sayı: 26149, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5488.pdf>
- Tokgöz, E. (2000). 19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, ss: 365-376.
- Türkiye Bankalar Birliği, (Haziran 2023). Tarım Sektörü Raporu, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/8960/Tarim_Sektor_Raporu_130723.pdf, E.T.: 31.10.2023.

- [URL-1]: <https://www.ubs.com/microsites/nobel-perspectives/en/laureates/theodore-schultz.html>, E.T.:06.08.2023
- [URL-2]: <https://www.econlib.org/library/Enc1/bios/Schultz.html>, E.T.: 31.10.2023
- [URL-3]: Role of Agriculture in the Economic Development of a Country, https://www.economicdiscussion.net/agricultural-economics/role-of-agriculture-in-the-economic-development-of-a-country/4652#Role_of_Agriculture_in_Economic_Development, ET: 10.07.2023.
- [URL-4]: Investopedia, (28 Temmuz, 2022) <https://www.investopedia.com/articles/investing/043015/who-produces-worlds-food.asp>, ET: 10.08.2023
- [URL-5]: Investopedia, (26 Temmuz 2022). <https://www.investopedia.com/financial-edge/0712/top-agricultural-producing-countries.aspx>, ET: 10.08.2023
- [URL-6]: Investopedia, (30 Nisan 2023). <https://www.investopedia.com/articles/investing/100615/4-countries-produce-most-food.asp#:~:text=The%20world's%20top%20four%20food,production%20plays%20in%20their%20economies>. ET: 10.08.2023
- [URL-7]: United Nations, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>, E.T.: 11.09.2023
- Wharton, C.R. (2003). Theodore W. Schultz, 30 April 1902. 20 February 1998, Proceedings of the American Philosophical Society, Sep., 2003, Vol. 147, No. 3 (Sep., 2003), pp. 311-315
- World Bank: <https://data.worldbank.org/indicator>
- Yalçinkaya, N., Yalçinkaya, M.H. & Çılbant, C. (2006). Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi, *Yönetim ve Ekonomi*,13(2), 97-118.
- Yıldırım, A.E. (29 Ağustos 2023) Tarım destekleri bir kez daha değişecek, <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/tarim-destekleri-bir-kez-daha-degisecek/706122>, E.T.: 15.10.2023
- Yüceer, S.E., Tan, S. & Semerci, A. (2020). Türkiye'de 2000-2020 Döneminde Tarımsal Destekleme Politikalarının Gelişiminin İncelenmesi, *ÇOMÜ LJAR* 1(2), 36-46.